

az arany fölfedezésének s jobb őrzéseinek módjait, mert különösen Vulpillustól félti pénzét. Megvigasztalja Scarabon, hogy csak adja neki szekrénye kulcsát, majd vigyáz ő a pénzre s Paleophilus át is adja. Közben jönnek a praetor és tribunus s pénzt vagy katonát kérnek a háborura; Paleophilus pénzt nem ad, de katonának adja Vulpillust, ki mindenféle betegséget színlel, csak hogy ne vigyék el; de hiába. Jön Neophilus, megérti a csel rosszrafordultát s hogy Paleophilus mindenét Scaralonra akarja bízni, elhatározzák, Vulpillus tanácsára, hogy megpróbálják lopáson érní. E végre Vulpillus elrejtőzik s egy nagy lisztes edénybe egy gyereket dug el. Jön Scarabon, ellopja a pénzt a kulcs segítségével, eszik-iszik, az edényt is elakarja vinni a fiúval, ez kidugva fejét, belisztezi Scarabont, Vulpillus eléjön, behívja Paleophilust és Neophilust, Scarabont leleplezik, katonának adják s akkor kiszül, hogy amúgy is szökevény volt.

Ferenczi Zoltán.

„Brassai Sámuel, mint aesthetikus és műkritikus“ cz.

a. *Kozma Ferencztől* nagybecsű tanulmány jelent meg az akadémiai értekezések között, mely e nem rég letűnt nagy szellemnek a czím-ben jelzett munkásságát ismerteti, taglalja, méltatja a műértő jeles szakavatottságával s a nagy mester iránt érzett tisztelet és szeretet melegével. Kozma Ferencz Brassainak egyik legmeghittebb barátja s egyik legnagyobb tisztelője lévén, a leghivatottabbak egyike commentálni e sokoldalú mélyeséges szellem legsajátosabb eszményeit. Kozma e feladatot ép annyi tudással, mint lelkesedéssel oldotta meg s Brassai munkásságához, élet- és jellemrajzához s lélektanához nagyszerű feljegyzéseket nyújt nagyszerű tanulmányában.

— **„Az erdélyi szászság multja** vagyoni önkormányzatára vonatkozólag cz. a. *Kis Bilint* nagyérdekű történelmi, s jogi munkát adott ki (Gyulaféhérvárt 1900, 203 l.), mely hiteles oklevelek alapján, teljes történelmi hűséggel mutatja be az erdélyi szászság múltját, főleg a maig is önkormányzatilag kezelt vagyonügyekre vonatkozólag, melyekkel a különböző korszakok közléte és politikai története is sokszorosán összeshővődik. A kitűnő munka első része ismerteti a százok települését s az Andreanum diploma rendelkezéseit, jelentőségét. A második rész ismerteti általában a Királyföldet, az egyes telepeket s azok összefüggését, a szebeni provinciát, vagyis a „hét szék“-et: Medgyes- és Selyk-széket, vagyis az u. n. „más két szék“-et: Brassót és a Barczaságot; Beszterczét és vidékét; az összekötő kapesokat stb. A harmadik rész szól általában a közvagyonról, az egyes városok vagyonáról, a szebeni prépostság s a kertzi apátság egykori javairól, a hét birák jószágairól, a Királyföld közös vagyonáról, kezeléséről stb. Jellemzi a fejedelmek korszakának szász szempontból való megítélését, a jogbővitéseket és exclusivitást. Aztán az állami szabályozást az osztrák-ház uralma alatt; a válságot az absolutizmus korában, végül az alkotmányos megoldást. E rövidre fogott tartalomjegyzék is mutatja,

mily gazdag anyagot ölel fel e munka s mennyire új szempontból világítja meg a százszok történeti fejlődésének érdekes kérdését. Kis Bálint alapos történettudása, jogi szakavatottsága, lelkiismeretes, elfogulatlan kritikája nyilvánul minden fejezet tárgyalásánál. Valóban nagy érdemet szerzett magának s nagy hasznot a hazai történetírásnak nagybecsű munkájával, melyet érdemes lesz behatóbban méltatni s egyelőre melegen figyelmébe ajánljuk történetíróinknak, jogászainknak s a mívelt közönségnek.

— „**Paedagogiai dolgozatok**“ szerény czíme alatt *Schneller* István kolozsvári egyetemi tanár nagybecsű neveléstani munka I. kötetét adta ki (Budapest, 1900. 352 l.) Tartalma: először után bevezetés melyben neveléstani elveit fejtegeti; búcsubeszéd, melyet Pozsonyban tartott tanítványai előtt s székfoglaló, melylyel Kolozsvárt egyetemi előadásait megkezdette (1895-ben). Nagyobb dolgozatok: a magyarhoni ág. h. ev. keresztyén egyház theologiai oktatásügye; az egyetemi tanulmányozás feladata; „University Extension;“ a magyar nemzeti egyetem keletkezéséről; az egyetemi tanulmányozás tárgyi feltételeiről. Mindezeket a dolgozatokat a hivatásért való lelkesedés, mély filozófiai elmélkedés, hazafias lelkesedés, a szép és igaz cultusa s a nemzeti eszmékért hevülés nemes érzelmei hatják át, melyek tanítva lelkesítik az olvasót is.

Bertha Sándor: „Magyarok és rumének a történelemben“ (Magyars et Roumains devant l'histoire) cz. a. egy vaskos (483. l.) kötetet adott ki Párisban (1899), a mely a legrégebb időtől a legújabbig elmondja a magyarok és németek érintkezésének történetét. Az első könyvben megvilágítja a rumének eredetét s kimutatja, hogy mikor kezdenek beköltözni Magyarországra a Balkán és az Al-Duna felől. A második könyv tartalma a rumének története az Árpádok korában, Oláhország és Moldva alapítása, a Hunyadiak-kora, a török korszak, Erdély nemzeti fejedelemsége, Mihály vajda, a protestantismus és rumanismus a XVI. és XVII. században. A harmadik könyv tartalma „a rumének a reactio szolgálatában“ a Leopoldi-diploma óta, a vallás unió története, az 1784-ki oláh lázadás, a rumén politikai és irodalmi mozgalmak e században, a rumének nemzeti gyűlései 1848-ban s a polgár-háború s az absolutismus kora. Az egész könyvből a kérdés világos ismerete, az elfogulatlan történetíró kritikája s a hazafias érzés melegsége tükröződik vissza. Megbecsülhetetlen felvilágosító szolgálatot teljesít e könyv a francia közönség előtt, melyet a rumén politikai igazgatók félrevezetni s politikai ábrándjaik javára hangolni oly sokféleképen igyekeznek.

— „Felsőcernátoni **Bod Péter élete és művei**“ jelent meg nem rég *Sámuél* Aladár selyei ev. ref. lelkész tollából a M. Prot. Irodalmi Társaság kiadványai között. Hosszas, lelkiismeretes tanulmány eredménye e (224 l.) munka, a melynek czélja megírni Bod Péter élet-

rajzát s ismertetni összes munkáit. 38 éve, hogy Mikó Imre gróf ugyan-ezen cím alatt (1862) egy szép munkát írt nagy szeretettel és kegyelettel, a mely azonban bármily kitűnő munka is különben, teljes nem lehetett. Maga kifejezi Mikó szükségét egy Bod Péter életét és irodalmi munkásságát egész egyetemességében felölelő munkának. Ennek megvalósítására törekedett *Simuel* Aladár, midőn az irodalomból, könyv- és levéltárakból összegyűjteni igyekezett minden adatot s azt e szép munkába foglalta egybe. Az első rész Bod Péter születését, tanulmányait, lelkészkedését Homoród-Hévízen, az istenes Bethlen Kata falujában, majd Magyar-Igenen, s Bod Péter családi életét és halálát beszéli el. A második részben műveit ismerteti és méltányolja szakok szerint és pedig a) írásmagyarázatiak, b) egyháztörténelmiek, c) egyházjogiak, d) halotti beszédek csoportjába osztva. Külön fejezetben tárgyalja magyar irodalomtörténeti műveit, didaktikai művét, a szótár irodalmi; azután kézirati műveit: kész munkáit s adatgyűjteményes munkáit; végül elveszett műveit. Az irodalomtörténészek feladata lesz érdeme szerint méltányolni a Sámuel Aladár művét; annyit az első átlapozás után is constatálhatunk, hogy a munka széleskörű kutatás és beható tanulmány gyümölcse s hogy nagy szolgálatot tett irodalomtörténetünknek.

Pór Antal, az Anjou-kor nagyérdemű történetírója, megírta „Boleszló herczeg esztergomi érsek“ életét (1321—1328), mely eredetileg az „Esztergom-vidéki Rég. és Tört. Társulat“ évkönyvében s azután különnyomatban jelent meg. A munka, mint Pór Antal minden műve, alapos kútfő tanulmányok eredménye s nemcsak egyháztörténelem, de egyúttal műveltség-történelem is. Boleszló toszti herczeg volt s I. Károly király sógora, első feleségének (Mária, Kázmér tesseni herczeg leánya) fivére volt.

„**Csiky Gergely** pályája a Proletárokig“ cz. irodalomtörténeti tanulmány jelent meg Janovics Jenő tollából, doctori értekezésül (Kolozsvárt 1900. 243 l.), a mely Csiky életének és írói pályájának első részét öleli fel s írja meg mélyreható, széleskörű tanulmány, a színpad gyakorlati ismerete alapján s az író iránt meleg lelkesedéssel.

Maros-Vásárhely a szabadságharcz alatt. Ezzel a címmel jelent meg ifj. *Biás Istvánnak* egy füzetben Marosvásárhely 1848/49.-i történetével foglalkozó tanulmánya. Az unió kihirdetésétől tárgyalja a szabadságharcznak Marosvásárhely történetével kapcsolatos mozzanatait, s elbeszélését 1849. okt. 5-ig viszi, mikor Heydte szózatot intézett a székelységhez „a béke és nyugalom érdekében“. A kis munka túlnyomó részben a városi levéltár anyagának feldolgozása. Ez egyrészt előnye, mert minden levéltári adata új, de másfelől alig idéz egyeket a levéltár hivatalos aktáin kívül. A felhasznált anyagot azonban a szerző ügyesen osztja be; bár tagadhatatlan, hogy egyes helyeken tulságosan előtérbe helyezi az időrendi tárgyalást. Az egészről általában mégis csak méltánylással szólhatunk, mert első kísérlet a város szabadságharczi

szerepének összefoglaló megírására. A füzetben ott találjuk még függetlenül a „marosvásárhelyi zenélőkút mesteré“-nek, a legendás alakká vált Bodor Péternek eszinosan megírt rövid életrajzát is. (A füzet megrendelhető a szerzőnél, Marosvásárhelyt. Ára 1 kor.)

Fehér Szegfű. Költemények. Irta: Ifj. Téglás Gábor. Kolozsvár, 1900. Ára: 3 korona.) Csinos kiállításban adták ki barátai, a korán elhunyt tehetséges fiatal ember hátrahagyott verseit. A jövedelem sír- emlékére van szánva. A fehér szegfű volt az ő virága. Elmerengett kelyhének csipkézetes levelein, örömet talált ártatlan színében; édesen mámorító illata elringatta dobogó szívét, poétikus lelkét. Együtt hervadt el, az ő utolsó fehér virágaival. Meghalt fiatalon, teli életkedvvel, költői ábrándokkal. Sírja felett, — érzésteljes dalaiban — most újra kinyíltak a „fehér szegfűk“. Jövő számunkban kritikailag méltatjuk a hangulatos, szép költeményeket, melyekhez dr. *Lázár* Ernő írt meleghangú életrajz-töredéket.

Murēsan András élete és költészete cz. tanulmány jelent meg a román irodalomtörténet köréből *Rácz Jánostól*, doctori értekezésül. (Kolozsvárt 1900. 100 l.), a mely a legnagyobb erdélyi román költőnek életét, ifjuságát, pályáját, fejlődését, halálát és jellemzését nyújtja. Murēsan 1848-nak a költője a románoknál, szózata a „Deșteptăte Române“ (Ébredj román!) Petőfi „Talpra magyar“-ja hatása alatt született s arra sokban emlékeztet, mint azt *Rácz János* érdekesen fejtegeti, elismervén, hogy Petőfi költeménye magasan felette áll a Murēsanénak.

A párisi kiállítás magyar tört. pavillonjáról igen érdekes külön számot adott ki a „Gaulois“ máj. 19—20-án, fényes illusztrációkkal alapos részletes leírásokkal külön cikk szól az 1896. és 1900. kiállítás összehasonlításáról, a fegyverteremről, a történeti gyűjteményről s ebben az erdélyi teremről, melyről nagy elismeréssel és dicsőrérettel szól történeti megvilágítással. Külön tárgyalja az ősfoglalkozások termét, a huszár-termet. Majd történeti epizódokat beszél el a magyar történelemből: Szent-István, Dobozi, Szilágyi Erzsébet stb. A képek a következők: Ő felsége, Széll Kálmán, Hegedűs Sándor, Wlassics Gy., Lukács Béla arcképei, a történeti pavillon rendező bizottsága csoportképe (gr. Széchenyi Béla és Hanna grófnő, Szalay Imre, Radisics, Szádeczky L., Győry Árpád, Lipősey J. stb.) Az egyes termekből többnek a belső látképét s részletes csoportokat mutat be. Az erdélyi teremből két érdekes csoportkép van: az erdélyi zománczos serlegek csoportja s a száz egyházak templomkincseiből egy összcállítás. A párisi és külföldi lapok egyáltalában nagy dicsőrérettel ismerttetgetik a magyar pavillont s annak gazdag történeti kiállítását, a mely valószínűleg meglepte a világot s egyik főérdekessége a nagy nemzetközi kiállításnak.

Bethlen Gábor fejedelem szobra Nagy-Enyeden. Erdély legnagyobb fejedelmének szobrot emelni szándékoznak Nagy-Enyeden,

a hol ő Erdélynek főiskolát alapított. E szobor egyszersmind első emlékszobra lesz az egykori erdélyi nemzeti fejedelemség dicső korszakának, mely nemzet- és államfenntartó történeti hivatást töltött be a legválságosabb időkben. Az a 136 tagból álló szoborbizottság, mely a nemzet áldozatkészségével a Bethlen-szobor létrehozására vállalkozott, régi mulasztást akar helyrehozni. Mert bizony mulasztás számba megy, hogy a dicső erdélyi nemzeti fejedelemség egyetlen képviselőjének emléke nincs még Erdély területén megörökítve. Ezért a Bethlen-szoborbizottság nemes tervét kétszeres örömmel üdvözljük. Meg vagyunk győződve, hogy a lelkes hangú felszólítás mindenütt visszhangra talál a városok, egyházak, egyesületek és mindazok, a kik felhívást kaptak, tehetségükhöz képest örömmel fognak hozzájárulni a nemes cél megvalósításához. Hiszszük, hogy ki fogja venni a maga részét e szobor létrehozásából az erdélyi részek hazafias arisztokráciája is, hiszen mindenikök közelebbi vagy távolabbi rokonságban áll a dicső fejedelem családjával. A szoborbizottság az erdélyi társadalom színéből-javából minden felekezeti különbség nélkül alakult meg, fényes bizonyosságul annak, hogy a midőn igazán hazafias cél megvalósításáról van szó, Erdély magyarországa ma is — mint századokkal ezelőtt — egy test és egy lélek.

A szoborra szánt adományok a Bethlen Gábor szobor-bizottsághoz küldendőek Nagy-Enyedre.

A királyi könyvek székely oklevelei.

(VI-ik közlemény.)

- Fazakas** György és János (Kőpecz) lóf. II. R. Gy. A stroesti táborban, 1655. július 6. XXVI. 587.
 — György (Olasztelek) lóf. II. R. Gy. Gyulafejevárvár, 1653. január 28. XXVI. 124.
 — János (Bede) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 602.
 — Péter (Fele) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570.
Fejes János (Panyit) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 570.
Fejér Istvánnak Vacsarscon négy job-
 bágytelket ad B. Zs. Gyulafejevárvár, 1583. szeptember 23. I. 109.
 — Miklós (Haraly) nem. II. R. Gy. Gyulafejevárvár, 1656. ápril. 19. XXVI. 690.
Fekete György (Polyán) nem. II. R. Gy. Gyalu, 1652. okt. 14. XXVI. 62.
 — István és Péter (Alsó-Csernáton) lóf. II. R. Gy. A ploesti táborban, 1655. június 28. XXVI. 578.
 — János (Fintaháza) lóf. A. M. Gyulafejevárvár, 1679. június 12. XXVIII. 128.
 — László (Aldoboly) lóf. B. G. Brassó, 1610. január 23. VI. 449.
 — Lukácsnak és Péternek u. f. a. Bő-